

Nr 52.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående grunderna för höjning av löner enligt statens löneplansförordning, m. m.; given Stockholms slott den 9 februari 1951.

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över civilärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla de förslag, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF ADOLF.

John Lingman.

Utdrag av protokollet över civilärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 9 februari 1951.

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden MÖLLER, SKÖLD, QUENSEL, DANIELSON, VOUGT, ZETTERBERG, NILSSON, STRÄNG, ERICSSON, MOSSBERG, WEIJNE, ANDERSSON, LINGMAN.

Chefen för civildepartementet, statsrådet Lingman, anmäler efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter fråga om grunderna för de nyreglerade lönernas och pensionernas höjning m. m. för tiden från och med den 1 januari 1951 samt anför därvid följande.

De lönebelopp, som finnas angivna i grundlönetabellerna i 3 § statens löneplansförordning den 30 juni 1947 (nr 376), skola enligt 4 § förordningen höjas och sänkas i visst förhållande till pristal, fastställda på grundval av beräkningar över de allmänna levnadskostnaderna. Bestämmelserna i sistnämnda paragraf ha emellertid icke satts i kraft. Ursprungligen stadgades, att de skulle träda i kraft den 1 juli 1948, såvida ej Kungl. Maj:t och riksdagen annorlunda särskilt beslutade. Avsikten härmed var att hålla vägen öppen för en särskild reglering — efter förhandlingar med stats-tjänstemännens huvudorganisationer — innebärande tillämpning, i varje fall för budgetåret 1947/48, av ett fast, för hela budgetåret bestämt procenttal för höjning av lönerna. Ett sådant fast procenttal, 12 procent, blev bestämt för budgetåret 1947/48.

Sedan nya förhandlingar kommit till stånd, beslöts vid 1948 års riksdag, att bestämmelserna i 4 § löneplansförordningen skulle träda i kraft den dag, Kungl. Maj:t och riksdagen beslutade. I samband därmed föreskrevs, att de i förordningen angivna grundlönebeloppen under senare halvåret 1948 skulle höjas med 12 procent, såvida icke pristalet uppnådde 124, då procenttalet skulle höjas till 20. Samma bestämmelser gällde under år 1949. Det förutsattes därvid att, intill dess beslut i ämnet meddelats för tiden efter utgången av år 1949, de dittillsvarande grunderna skulle provisoriskt tillämpas.

Efter förhandlingar med personalorganisationerna meddelades vid 1950 års riksdag beslut, enligt vilket för höjning av grundlönerna tills vidare under år 1950 skulle gälla samma grunder som under år 1949. Kungörelse i ämnet utfärdades den 21 april 1950, nr 115. Vilka grunder, som borde gälla efter 1950 års utgång, förutsattes skola bliva föremål för nya förhandlingar med personalorganisationerna. I avbidan på beslut i ämnet borde provisoriskt tillämpas samma grunder som närmast dessförinnan varit gällande.

Då pristalet under tiden den 1 juli 1948—den 31 december 1950 icke uppnått 124, har det rörliga tillägget å grundlönerna under angivna tid utgjort 12 procent.

Samma regler, som gälla för höjning och sänkning av grundlön enligt statens löneplansförordning, äro tillämpliga beträffande höjning och sänkning av pensionernas grundbelopp.

Vad angår grunderna för de kristillägg, som fortfarande, ehuru i väsentligt minskad utsträckning utgå efter det nya lönesystemets genomförande, fattades vid 1947 års riksdag beslut, innebärande att kristillägget skulle regleras i anslutning till den procentuella förhöjningen av de nyreglerade lönerna. Då angivna procenttal utgjorde 6, skulle kristillägg utgå efter 16 procent, och för varje höjning eller minskning av förstnämnda procenttal med 3 enheter skulle kristilläggsprocenten ökas respektive minskas med 4,2 enheter. I enlighet härmed har kristilläggsprocenten under tiden den 1 juli 1947—den 31 december 1950 utgjort 24,4.

En närmare redogörelse för utvecklingen på förevarande område har lämnats i propositionen nr 249 till 1950 års riksdag, vartill jag torde få hänvisa.

För innevarande budgetår utgår provisoriskt lönetillägg till vissa befattningshavare, som icke omfattats av de under senare år genomförda löne-regleringarna, huvudsakligen befattningshavare med s. k. oreglerad avlöning jämte dyrtidstillägg och kristillägg samt präster och befattningshavare vid vissa statsunderstödda institutioner, såsom folkhögskolor och lantbruksundervisningsanstalter. Detta tillägg utgår efter olika grunder för olika kategorier av befattningshavare. I allmänhet ha grunderna för tillägget fastställt vid 1947 års riksdag.

I överensstämmelse med förenämnda beslut vid 1950 års riksdag och efter det förhandlingar med statstjänstemännens huvudorganisationer ägt rum har Kungl. Maj:t den 29 december 1950 beslutat, att de under år 1950 gällande grunderna för höjning av nyreglerade löner och pensioner samt kris-

tillägg skola provisoriskt tillämpas under år 1951 i avvaktan på resultatet av fortsatta förhandlingar med personalorganisationerna och riksdagens beslut i ämnet. Då Kungl. Maj:t den 12 januari 1951 fastställt pristalet för första kvartalet 1951 till 126, innebär detta, att från och med den 1 januari 1951 rörligt tillägg provisoriskt utgår efter 20 procent och kristillägg efter 35,6 procent.

I årets statsverksproposition (Bil. 2, s. 82 och 84) förutsattes, att frågan om de slutgiltiga grunder för rörligt tillägg och kristillägg, som borde gälla under år 1951, senare skulle få anmälas för riksdagen. I anslutning därtill uttalades (s. 85), att det syntes få bli beroende på fortsatta överväganden huruvida en ändring borde genomföras i de av riksdagen för innevarande budgetår godkända grunderna för beräkning av provisoriskt lönetillägg.

Da pristalet för första kvartalet 1951 ännu icke fastställts vid tiden för framläggandet av årets statsverksproposition, har till grund för beräkningen av anslagsmedlen för rörliga löne- och pensionsförmåner i riksstatsförslaget för nästa budgetår lagts det procenttal, som varit gällande under år 1950, eller således 12 procent. Med hänsyn till att för de rörliga tilläggsförmånerna kunnat förutses ett väsentligt ökat medelsbehov, som ansetts böra så vitt möjligt komma till uttryck i budgeten, har emellertid Kungl. Maj:t under tolfte huvudtiteln föreslagit riksdagen att till Täckning av beräknat överskridande av anslagsmedlen för rörliga löne- och pensionsförmåner för budgetåret 1951/52 anvisa ett förslagsanslag av 100 miljoner kronor. I anslutning härtill uttalade jag (Bil. 2, s. 83), att det nya anslaget huvudsakligen borde ha till syfte att bringa den å de olika huvudtitlarna belöpande, sammanlagda ökningen av medelsbehovet till uttryck i budgeten samt att de avlönings- och pensionsutbetalande myndigheterna med hänsyn härtill i allmänhet icke borde äga förfoga över anslaget för bestridande av de ökade kostnaderna. Tillika anförde jag, att närmare förslag rörande dispositionen av anslaget syntes böra framläggas i anslutning till prövningen av de slutgiltiga grunderna för beräkningen av de rörliga tilläggsförmånerna samt att ytterligare medel sedermera syntes få äskas, därest det procenttal, som slutligen fastställdes, skulle komma att överstiga det provisoriska.

I detta sammanhang torde jag även få erinra, att de särskilda anslag under åttonde huvudtiteln, varifrån kristillägg och provisoriskt tillägg utgå, i riksstatsförslaget för nästa budgetår upptagits med allenast beräknade belopp (VIII ht p. 388 och 389).

De förhandlingar om grunderna för höjning av nyreglerade löner och pensioner m. m., som förts med statstjänstemännens huvudorganisationer — Statstjänarkartellen, Statstjänstemännens riksförbund, Sveriges akademikers centralorganisation och Tjänstemännens centralorganisation — ha den 7 februari 1951 avslutats. Därvid har, under förutsättning av riksdagens godkännande, träffats en överenskommelse av följande innebörd.

Under kalenderåret 1951 skall för höjning av nyreglerade löner gälla

procenttalet 32. Å grundlön eller del därav, som icke överstiger 500 kronor för månad, skall procenttalet dock utgöra 33. För höjning av pensionernas grundbelopp skola gälla samma procenttal, varvid det högre procenttalet skall avse grundbelopp eller del därav, som ej överstiger 500 kronor för månad. Arvodena för icke löneplansplacerad personal skola höjas i ungefär samma grad som de nyreglerade lönerna. Undantag har dock ansetts böra i allmänhet göras för de arvoden, som ha karaktären av bisysslearvoden och äro avvägda med hänsyn därtill.

Departementschefen. Den stabilisering av inkomstnivån, som kännetecknat de senaste årens lönepolitik, har vid årsskiftet 1950/51 efterträtts av fria lönerörelser på den allmänna arbetsmarknaden. I samband därmed har avvecklats flertalet av de subventioner, vilkas införande eller bibehållande motiverats av lönestabiliseringen, varjämte den inhemska prisnivån anpassas till det internationella prisläget. I årets statsverksproposition (Bil. 1, s. 13) har chefen för finansdepartementet i anslutning härtill uttalat, att förutsättningar syntes föreligga för en viss standardhöjning, även om resultatet av avtalsförhandlingarna i huvudsak komme att bestå i en anpassning av lönerna till den förutsedda höjningen av levnadskostnaderna. De uppgörelser, som under den senaste månaden träffats på den allmänna marknaden, torde i stort sett bekräfta riktigheten av detta antagande.

Även för de statsanställdas del har en ökning av de utgående lönerna förutsatts. Vid de nu slutförda förhandlingarna om grunderna för höjning av nyreglerade löner och pensioner m. m. har med statstjänstemännens huvudorganisationer — under förutsättning av riksdagens godkännande — träffats en överenskommelse, som innebär ett frångående av den anknytning till levnadskostnadsindex, som vid genomförandet av 1947 års löne reglering avsågs skola gälla för lönernas rörlighet. Enligt överenskommelsen skall höjningen av de nyreglerade lönerna under år 1951 ske efter procenttal, som ej äro beroende av de förändringar i levnadskostnadsindex och pristal som kunna inträda under året. Någon garantiregel av den art, som gällt under senare år, har således icke intagits i överenskommelsen.

Enligt min mening måste det såväl ur statsverkets som ur statstjänstemännens synpunkt anses såsom en fördel att den anknytning till levnadskostnadsindex, som tidigare varit avgörande för lönernas rörlighet, övergives och att löneläget på detta område i stället bestämmes genom tidsbundna överenskommelser i likhet med vad som gäller på den allmänna arbetsmarknaden. Den periodiska reglering av lönerna, som ett sådant system innebär, måste dock tills vidare ske genom fastställande av ett visst procenttal för höjningen av lönerna.

En dylik årligen återkommande reglering av lönerna bör sikta till att fastställa det allmänna löneläget för statstjänstemännen och de övriga personalgrupper, som beröras av det statliga lönesystemet. Den nuvarande tjänsteförtekningskommitténs arbetsuppgift är därför — såsom jag även framhållit vid förhandlingarna med statstjänstemännens huvudorganisatio-

ner — endast att inom ramen för denna lönesättning ompröva särskilda tjänsters *inbördes* placering.

Även om avvägningen av tillägget å lönerna förutsattes skola ske efter andra grunder än de hittills tillämpade, ligger det nära till hands att man, då detta nu sker för första gången, söker närmare utröna vilken tilläggsprocent, som skulle ha blivit gällande, om överenskommelsen alltjämt anknutits till levnadskostnadsindex. Den vid stabiliseringsförhandlingarna våren 1948 träffade överenskommelsen, vilken sedermera förlängts för kalenderåren 1949 och 1950, innebar att — om pristalet uppginge till 124 — utöver $\frac{3}{4}$ kompensation för 16 enheters pristalsförhöjning över basnivån full kompensation skulle erhållas för 8 enheters pristalsstegring. Tillägget skulle följaktligen vid pristalet 124 utgöra 20 procent. Med hänsyn till vad sålunda överenskommit torde man få förutsätta, att full kompensation, därest anknytningen till levnadskostnadsindex bibehållits, skulle ha utgått även för den pristalsstegring utöver 24 enheter över basnivån, som kan beräknas inträda under år 1951. Enligt av socialstyrelsen i slutet av januari 1951 gjorda beräkningar i fråga om de prisstegringar, som inträtt eller väntas inträda under första halvåret 1951, har levnadskostnadsindex i 1935 års serie uppskattats komma att vid kvartalsskiftet juni/juli 1951 uppgå till 184, motsvarande ett pristal av 135. Ehuru dessa beräkningar bygga på flera osäkra faktorer och vissa av prisstegringarna icke torde inträffa förrän relativt sent under första halvåret 1951, synes nämnda pristal kunna godtagas såsom ett genomsnitt för kalenderåret 1951. Med utgångspunkt härifrån skulle tillägget för år 1951 behöva höjas med 11 enheter utöver vad som medgivits vid överskridande av pristalet 124 eller således till 31 procent.

Den ytterligare ökning av procenttalet för det fasta lönetillägget, som den nu träffade överenskommelsen innebär, är enligt denna beräkningsmetod således att betrakta såsom en reallöneförbättring. Denna torde i stort sett motsvara vad som i detta hänseende uppnåtts vid årets avtalsuppgörelser på den allmänna arbetsmarknaden.

Med hänsyn till vad sålunda anförts och med beaktande av att inkomststabiliseringen för statstjänstemännens del otvivelaktigt upprätthållits i vidare utsträckning än för flertalet andra grupper synes mig det tillägg å grundlönerna, som överenskommelsen innebär, böra godtagas. För höjning av nyreglerade löner bör således gälla procenttalet 32. Å grundlön eller del därav, som ej överstiger 500 kronor för månad, skall procenttalet dock utgöra 33.

Något avsteg från den vid 1947 års riksdag fastslagna principen att för tilläggsförmånerna å pensioner skola gälla samma procenttal som beträffande höjning av månadslön enligt statens löneplansförordning vill jag icke nu ifrågasätta.

Tillägget å löner och pensioner bör under återstoden av innevarande budgetår liksom hittills beräknas å högst 1 200 kronor respektive högst 800 kronor för månad. Huruvida en ändring häri skall vidtagas för nästa budgetår, bör bliva beroende av de fortsatta övervägandena rörande den löne-

reglering för byråchefer m. fl. tjänstemän, som omförmåles i årets statsverksproposition (Bil. 2, s. 44).

Då ökningen av lönetillägget är förhållandevis avsevärd, har jag ej heller något att erinra mot att arvoden till icke löneplansplacerad personal höjas i ungefär samma grad. Såsom av det tidigare anförda framgår bör denna arvodesförhöjning i allmänhet dock icke ifrågakomma beträffande vissa bisysslearvoden.

Eniligt beslut vid 1947 års riksdag skall kristillägg regleras i anslutning till den procentuella höjningen av de nyreglerade lönerna. Kristillägg bör därför under år 1951 utgå efter 53,8 % å högst 500 kronor för månad av kristilläggsunderlaget. Å återstoden därav bör kristillägget utgöra 52,4 procent.

Under återopande av det anförda hemställer jag, att den med statstjänstemännens huvudorganisationer träffade överenskommelsen genom proposition förelägges riksdagen för godkännande.

Såsom i det föregående framhållits utgå rörligt tillägg och kristillägg sedan den 1 januari 1951 provisoriskt efter 20 respektive 35,6 procent. I enlighet med vad som förutsattes vid 1950 års riksdag (prop. nr 41; r. skr. nr 57) böra emellertid de nya grunderna göras tillämpliga retroaktivt från och med den 1 januari 1951. Detsamma bör gälla även den förutsatta höjningen av vissa arvoden. Frågan om grunderna för lönetillägg och kristillägg efter utgången av år 1951 torde sedermera få föreläggas riksdagen. Därest beslut i ämnet icke skulle ha meddelats före årsskiftet 1951/52, synes provisoriskt få tillämpas samma procenttal som under innevarande år.

De årliga kostnadsökningarna för statsverket vid ett genomförande av överenskommelsen kunna uppskattas till i runt tal 370 miljoner kronor. Härav belöpa 315 miljoner kronor å löner och arvoden samt 55 miljoner kronor å pensioner. Av de totala kostnaderna hänföra sig 145 miljoner kronor till de affärsdrivande verken samt 225 miljoner kronor till statsförvaltningen i övrigt och statsunderstödd verksamhet.

Då de på affärsverken belöpande kostnaderna böra bestridas i den ordning, som dessa verks övriga utgifter bestridas, kommer riksstatens utgifts-sida att belastas med allenast sistnämnda belopp. I allmänhet bör denna del av kostnadsökningarna i vanlig ordning redovisas under respektive avlönings- och pensionsanslag, vilka följaktligen komma att överskridas. De ökade kostnaderna torde dock i många fall belasta anslag eller anslagsposter, som äro maximerade. Beträffande dessa anslag och anslagsposter synes Kungl. Maj:t därför böra erhålla bemyndigande att medgiva erforderligt överskridande. I de fall då kostnaderna falla på reservationsanslag, torde det emellertid vara lämpligare att särskilda medel ställas till förfogande för kostnadernas bestridande. På grund härav och då kostnaderna för löne- och pensionsökningarna böra komma till uttryck i budgeten böra — utöver det förut omförmålda, under tolfte huvudtiteln för nästa budgetår åskade anslaget till Täckning av beräknat överskridande av anslagsmedlen för rör-

liga löne- och pensionsförmåner å 100 miljoner kronor — ytterligare 125 miljoner kronor anvisas för budgetåret 1951/52. Härav belöpa 2 miljoner kronor å kristillägg till sådana befattningshavare, som erhålla denna tilläggsförmån från det för detta ändamål upptagna anslaget under åttonde huvudtiteln. Under tolfte huvudtiteln böra därför för nästa budgetår uppföras ytterligare ($125 - 2 =$) 123 miljoner kronor. Beloppet torde lämpligen böra anvisas under samma anslagsrubrik som nyssnämnda i statsverkspropositionen äskade anslag. Detta bör följaktligen uppräknas till ($100 + 123 =$) 223 miljoner kronor. För innevarande budgetår bör ett motsvarande anslag å 112,5 miljoner kronor anvisas.

Under åttonde huvudtitelns anslag till kristillägg ha för budgetåret 1950/51 anvisats 2,5 miljoner kronor. I årets statsverksproposition (VIII ht p. 388) har anslaget upptagits med allenast beräknat belopp. Såsom nyss nämnts bör detta anslag ökas med 2 miljoner kronor. Å andra sidan kan belastningen å anslaget beräknas minska till följd av beslutade eller redan genomförda löneregleringar. Anslaget synes därför icke böra för budgetåret 1951/52 uppföras med högre belopp än 4 miljoner kronor.

I allmänhet böra de avlönings- och pensionsutbetalande myndigheterna icke äga förfoga över de anslag, som ifrågasatts för täckning av det beräknade överskridandet av anslagsmedlen för rörliga tilläggsförmåner. Kungl. Maj:t torde dock böra erhålla bemyndigande att från dessa anslag anvisa medel i de fall, då överskridanden icke lämpligen böra ske. Sålunda torde efter Kungl. Maj:ts prövning i varje särskilt fall medel från förevarande anslag böra få tagas i anspråk bl. a. för bestridande av de kostnadsökningar för sakanslagsavlönad personal, som föranledas av den träffade överenskommelsen.

Vad angår arvodespersonalen bör det få ankomma på Kungl. Maj:t att medgiva höjning icke blott av sådana arvoden, som bestämts av Kungl. Maj:t, utan även av arvoden, som fastställts av riksdagen. Därvid bör upptagas till övervägande, huruvida icke förevarande personal bör beredas anställning såsom extra tjänstemän eller, i de fall sådan anställningsform ej anses böra ifrågakomma, huruvida icke arvodena böra närmare anslutas till de kontanta avlöningsförmånerna i viss löneklass.

Grunderna för beräkningen av de provisoriska lönetillägg, vilka utgå till vissa befattningshavare som ej omfattats av de under senare år genomförda löneregleringarna, påverkas i regel icke av den löneökning, som följer av den träffade överenskommelsen. Dessa befattningshavare erhålla nämligen i allmänhet del av löneökningen genom kristilläggen. Provisoriskt tillägg utgår dock även till vissa befattningshavare, som ej åtnjuta kristillägg. Det bör få ankomma på Kungl. Maj:t att i dylika fall besluta om jämkning av de provisoriska tilläggen. Jag vill i detta sammanhang framhålla, att det i samband med den avsedda löneregleringen för byråchefer m. fl. kan visa sig nödvändigt att justera löneförmånerna för vissa befattningshavare med provisoriskt tillägg, som icke omfattas av nämnda lönereglering. Denna justering kan tänkas böra ske i form av en ökning av de provisoriska tilläggen. Jag torde emellertid få återkomma till denna fråga senare under riksdagen.

Under åberopande av det anförda hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte — med ändring av i statsverkspropositionen framlagt förslag rörande anslag till täckning av beräknat överskridande av anslagsmedlen för rörliga tilläggsförmåner (XII ht p. 30) — föreslå riksdagen att

1) besluta att för höjning av belopp, som angivas i de i 3 § statens löneplansförordning intagna grundlönetabellerna, under år 1951 skall gälla procenttalet 32, dock att å grundlön eller del därav, som ej överstiger 500 kronor för månad, procenttalet skall utgöra 33;

2) besluta att kristillägg under år 1951 skall utgå efter 53,8 procent å högst 500 kronor för månad av kristilläggsunderlaget samt efter 52,4 procent å återstoden därav;

3) bemyndiga Kungl. Maj:t att i huvudsaklig överensstämmelse med av mig i det föregående angivna grunder besluta om höjning av arvoden till befattningshavare i statlig eller statsunderstödd verksamhet;

4) bemyndiga Kungl. Maj:t att för budgetåren 1950/51 och 1951/52 medgiva de överskridanden av maximerade anslag och anslagsposter, som kunna föränledas av vad under 1)–3) föreslagits;

5) till Täckning av beräknat överskridande av anslagsmedlen för rörliga tilläggsförmåner å löner och pensioner å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1950/51 under tolfte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 112 500 000 kronor;

6) till Täckning av beräknat överskridande av anslagsmedlen för rörliga tilläggsförmåner å löner och pensioner å riksstaten för budgetåret 1951/52 under tolfte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 223 000 000 kronor; samt

7) till Kristillägg å riksstaten för budgetåret 1951/52 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 4 000 000 kronor.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan förordnar Hans Maj:t Konungen, att proposition av den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar, skall avlätas till riksdagen.

Ur protokollet:

Gösta af Sandeberg.